

รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ :

เส้นทางแห่งปัญญาเพื่อการพัฒนาครูและศิษย์

Model Learning by Strengthen Faith and Yoniso Manasigan way of wisdom for teacher and student Development

รุ่งลาวัลย์ ละอาคา *

Runglawan Laumka

ความนำ

“ตามนัยแห่งพุทธธรรมศรัทธาและฉันทะเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้
วิริยะ ความพากเพียร ช่วยสร้างพลังผลักดันให้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนจิตตะ ความมีสติมั่น ใส่ใจใน
การค้นคว้า ค้นพบความรู้ ทบทวนผลศึกษาใคร่ครวญด้วยวิมิงสา
โยนิโสมนสิการการคิดถูกต้องแยกแยะวิตก วิจาร์ การคิดพิจารณาด้วยเหตุ
ปัจจัยกัลยาณมิตรธรรม ความสัมพันธ์ฉันกัลยาณมิตรระหว่างครูกับศิษย์ช่วยให้
กระบวนการเรียนรู้มีความสุขค้นพบความรู้ ชำระจิตให้เกษม อิ่มเอมด้วยวิชา
ปัญญา กรุณา อิศราภาพ ความพ้นจากทุกข์ พ้นจากพันธกิเลสการศึกษาจึง
เป็นกระบวนการอันเกษมดังนี้”

(สุนน อมรวิวัฒน์. 2542)

การจัดการศึกษาเป็นแนวทางการพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์พร้อมในทุกด้านของชีวิต เส้นทาง
การเรียนรู้ระหว่างครูกับศิษย์จะบรรลุจุดหมายของการศึกษาได้ ถ้าครูและศิษย์มีสัมพันธภาพในลักษณะของ
การสนับสนุน ชี้แนะ อบรม พรีสอนด้วยความปรารถนาดี ให้ศิษย์มีความศรัทธา มีความมุ่งมั่น รู้จักคิด
เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติตามความเป็นจริง และสามารถนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล
ต่อชีวิตได้ ในปี พ.ศ. 2526 สุนน อมรวิวัฒน์ นักการศึกษาไทยคนสำคัญ ผู้มีชื่อเสียง มีผลงานทางการศึกษา
จำนวนมาก ได้นำแนวคิดจากหนังสือพุทธธรรมของพระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) เกี่ยวกับการสร้างศรัทธา
และโยนิโสมนสิการ มาสร้างเป็นหลักการและขั้นตอนการสอนตามแนวพุทธวิธีขึ้น รูปแบบการเรียนการสอนนี้
พัฒนาขึ้นจากหลักการที่ว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจ และสอนศิษย์ให้

* อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ การได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกแยะและนำสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง โดยครูทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรช่วยให้ศิษย์มีโอกาสคิด และแสดงออกอย่างถูกวิธี จะสามารถช่วยให้ศิษย์ได้ปัญญาและแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุนน อมรวิวัฒน์. 2533) มืองค์ประกอบคือ สัมมาทิฐิเป็นองค์ประกอบของมรรค ในฐานะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติธรรม หรือเป็นขั้นเริ่มต้นในระบบการศึกษาตามหลักการของพุทธศาสนาและเป็นธรรมที่ต้องพัฒนาให้บริสุทธิ์ ชัดเจน เป็นอิสระมากขึ้นตามลำดับ ดังนั้นการสร้างสัมมาทิฐิจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องอาศัยปัจจัย 2 ประการ คือ (พระพรหมคุณาภรณ์. 2552)

1. ปรีโฆสะ (กัลยาณมิตร) หมายถึง เสียงจากผู้อื่น ที่ทำให้เกิดสัมมาทิฐิได้ เป็นการกระตุ้นหรือชักจูงจากภายนอก เป็นเสียงที่ถูกต้อง เสียงที่บอกกล่าวชี้แจงความจริง มีเหตุผล เป็นประโยชน์ เช่น การสั่งสอน แนะนำ การถ่ายทอด การโฆษณา การบอกเล่า ข่าวสาร ข้อเขียน คำชี้แจง อธิบาย การเรียนรู้จากผู้อื่น ซึ่งเป็นบุคคลผู้มีความเป็นกัลยาณมิตร ซึ่งองค์ประกอบนี้ถือเป็นองค์ประกอบภายนอก เป็นปัจจัยทางสังคม หรือเรียกว่า “วิธีการแห่งศรัทธา”

การจัดการเรียนการสอนต้องเริ่มต้นและอาศัยศรัทธาเป็นตัวนำทาง และศรัทธานั้น ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล มีปัญญาเป็นตัวควบคุม ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และได้ทดลองปฏิบัติจนเกิดความรู้จริงด้วยตนเอง และเกิดศรัทธา คือ มั่นใจว่าเป็นไปได้ มั่นใจว่ามีคุณค่า มั่นใจว่าเป็นจริงและสามารถพิสูจน์ได้ การจัดรูปแบบการเรียนการสอน จำกัดให้เป็นปรีโฆสะ หรือวิธีแห่งศรัทธา มุ่งหมายด้วยหลักที่เรียกว่า กัลยาณมิตร ซึ่งความมีกัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อ แม่ ครู อาจารย์ ฯลฯ รวมทั้งคุณสมบัติของครูผู้สอน หลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อูบายต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับในการจัดการเรียนการสอนของสุนน อมรวิวัฒน์ (2530) ที่ได้สรุปความเป็นกัลยาณมิตรในวิธีการแห่งศรัทธา ใน “ระบบการสอนตามแนวพุทธวิธี” ว่า กัลยาณมิตรประกอบด้วย บุคลิกภาพ คุณธรรม ความรู้ วิธีการสั่งสอนในสิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศและแรงจูงใจ

2. โยนิโสมนสิการ (วิธีการแห่งปัญญา) คือ การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็นหรือคิดอย่างมีระเบียบ หมายถึง การรู้จักมอง รู้จักพิจารณาสิ่งทั้งหลายโดยมองตามสิ่งนั้นๆ ว่ามันเป็นของมันเป็นอย่างไร และโดยวิธีหาเหตุผล สืบค้นถึงต้นเค้า สืบสาวให้ตลอดสาย แยกแยะสิ่งนั้นหรือปัญหานั้นๆ ออกให้เห็นตามสภาวะความสัมพันธ์ สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย โดยไม่เอาความรู้สึกด้วยตัณหา อุปาทานของตนเข้าจับ ปัจจัยนี้เรียกว่าปัจจัยโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในได้แก่ ปัจจัยในตัวบุคคล เรียกว่า “วิธีการแห่งปัญญา” โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย

1. อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบาย คือ คิดอย่างมีวิธี หรือ ถูกวิธีที่จะทำให้เข้าถึงความจริงสอดคล้องเข้ากับแนวสัจจะ ทำให้หยั่งรู้สภาวะลักษณะและสามัญลักษณะของสิ่งทั้งหลาย

2. ปณมนสิการ แปลว่า คิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ มีลำดับขั้นตอนเป็นแถวเป็นแนว คิดเป็นระเบียบตามเหตุผล

3. การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุ หรือคิดสืบสาวตามแนวความสัมพันธ์ สืบทอดแห่งเหตุปัจจัย สืบสาวหาเหตุให้ถึงต้นเค้าหรือแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องตามลำดับ

4. อุบาททกมนสิการ แปลว่า การคิดพิจารณาที่จะทำให้เกิดผลที่พึงประสงค์ การคิดพิจารณาที่ทำให้เกิดคุณธรรม เช่น ปลุกเร้าให้เกิดความเพียร รู้จักคิดให้หายหวาดกลัว หายโกรธ คิดแล้วทำให้มีสติ มีจิตใจเข้มแข็ง เป็นต้น

ขอบเขตและบทบาทของโยนิโสมนสิการนั้นกินความหมายกว้าง ครอบคลุมตั้งแต่การนึกคิดอยู่ในแนวศีลธรรม การคิดหลักความดีงามและหลักความจริงต่างๆ ไปจนถึงการคิดแยกแยะองค์ประกอบสืบสาวเหตุปัจจัยที่ต้องใช้ปัญญาละเอียด ศรัทธาเป็นอาหารหล่อเลี้ยงโยนิโสมนสิการ เพราะ ปรโตโฆสะที่เป็นกัลยาณมิตรอาศัยศรัทธานั้นเป็นทางเดินและโยนิโสมนสิการก็กลับเป็นปัจจัยส่งเสริมศรัทธา ขวนตั้งใจให้ศึกษายิ่งขึ้น

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจตามความเป็นจริง สามารถพัฒนาตนเองไปสู่สุภาพได้อย่างแท้จริง พระราชวรมุนี (2552) ได้จัดหาหมวดหมู่ของวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ไว้ 10 วิธี คือ

1. วิธีคิดแบบสืบสาวหาเหตุผล คือ เมื่อเห็นผลหรือเห็นปัญหาที่สืบหาเหตุได้เหตุแล้วก็สืบหาเหตุก่อนหน้านั้นจนเห็นความสัมพันธ์ของเหตุและผลโดยสมบูรณ์หรือเมื่อเห็นปัญหาและเหตุของปัญหาที่พิจารณาสืบไปจะทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นบ้างดังนี้ เป็นต้น

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ คือ มุ่งพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ให้ตรงตามสภาพเป็นจริงจึงต้องรู้รายละเอียดว่า เรื่องนั้น ๆ มีองค์ประกอบย่อยอะไรบ้าง ประกอบกันขึ้นอย่างไร เช่น แยกแยะร่างกายออกเป็นระบบต่างๆ ว่ามีระบบหายใจ ระบบการไหลเวียนของโลหิต ระบบเนื้อเยื่อ เป็นต้นจนทำให้เราเข้าใจร่างกายมนุษย์ตามสภาพที่เป็นจริง

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์หรือไตรลักษณ์ คือการคิดแบบวิเคราะห์กระบวนการหรือความเป็นไปของชีวิต เช่น การวิเคราะห์ลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ ได้แก่ทุกซ์ความไม่คงสภาพอยู่อย่างเดิมได้นิจจัง ความเปลี่ยนแปลงความไม่คงที่ อนัตตา ความไม่เป็นตัวตน ไม่ใช่ตัวตน

4. วิธีคิดแบบอริยสัจ คือ การคิดแบบสืบสาวจากผลไปหาเหตุแล้วหาวิธีการแก้ไขที่เหตุ เป็นการคิดที่มีหลักการสำคัญโดยเริ่มต้นจากปัญหาทำความเข้าใจกับปัญหาให้ชัดเจน แล้วสืบค้นหาสาเหตุเพื่อเตรียมแก้ไขในเวลาเดียวกันก็กำหนดเป้าหมายให้แน่ชัดพร้อมกันนั้นจึงคิดวิธีปฏิบัติที่จะกำจัดสาเหตุของปัญหาและ

ดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามแนวทางที่วางไว้วิธีคิดแบบอริยสัจประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธและมรรคเป็นวิธีคิดที่ใช้แก้ปัญหาซึ่งตรงตามกระบวนการแก้ปัญหาตามหลักวิทยาศาสตร์

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ หรือการคิดตามหลักการและความมุ่งหมายเป็นการคิดแบบหาความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับความมุ่งหมาย วิธีใช้เมื่อวิเคราะห์จนรู้สภาพจริงของปัญหาหรือธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ แล้วก็พิจารณาว่าเรามีจุดมุ่งหมายอย่างไร หลักการใดจะให้สัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายนั้นวิธีคิดเช่นนี้นำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องที่เรียกว่า ธรรมานุธรรมปฏิบัติ

6. วิธีคิดแบบเห็นคุณโทษและทางออก คือ การคิดที่มองตามความเป็นจริงเป็นการวิเคราะห์สรรพสิ่งทั้งมวลตามความเป็นจริง เน้นการยอมรับความจริงตามที่เป็นจริงนั้น ๆ เป็นอยู่ทุกแง่มุม เพื่อให้รู้คุณโทษข้อดีข้อเสียทุกด้านแล้วจึงคิดหาทางออกของปัญหาว่ามีอยู่จริงหรือเป็นไปได้อย่างไรเลือกทางออกที่ดีที่สุดของปัญหาในกรณีนั้น ๆ แล้วจึงนำไปปฏิบัติวิธีคิดดังกล่าวจึงเป็นวิธีคิดที่ต่อเนื่องกับการปฏิบัติมากใช้ได้กับเรื่องทั่วไปจึงเป็นการคิดมองตามความเป็นจริงเพื่อหาทางออก คือการปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องที่สุด

7. วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้คุณค่าเทียม คือ การคิดที่สกัดหรือบรรเทาต้นหาของมนุษย์ ซึ่งจะใช้มากในชีวิตประจำวันเพราะเกี่ยวข้องกับการบริโภคใช้สอย บ้างจ่าย 4 และวัสดุอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีหลักการคิดที่สำคัญ คือในเวลาที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ต้องพิจารณาด้วย “สติ” และ “ปัญญา” แยกแยะให้ได้ว่า สิ่งนั้น ๆ มี “คุณค่าแท้” หรือ “คุณค่าเทียม” ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เลือกเสพคุณค่าที่แท้จริง

8. วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรมใช้หลักการที่ว่า “บุคคลเมื่อประสบอารมณ์หรือรับรู้สิ่งใดก็ตามแม้เป็นของอย่างเดียวกันแต่การมองเห็นและนึกคิดอาจปรุงแต่งไปคนละอย่างตามโครงสร้างของจิตใจ” จากหลักการดังกล่าวจึงทำให้เกิดการมองเห็นและความนึกคิด 2 ลักษณะ คือ ในทางที่ติงามและประโยชน์ เรียกว่า “กุศล” และในทางที่ไม่ติงามเป็นโทษเรียกว่า “อกุศล” ดังนั้นการเริ่มต้นและชักนำความคิดไปสู่ความเป็นกุศलय่อมเป็นสิ่งเริ่มต้นของกระบวนการคิดที่ติงามวิธีคิดแบบเร้าคุณธรรมหรือเร้ากุศล เป็นวิธีที่เปิดกว้างที่สุดเพราะสามารถนำไปปรับปรุงยุคเป็นแบบต่าง ๆ ได้เพิ่มมากขึ้นตามความเหมาะสม

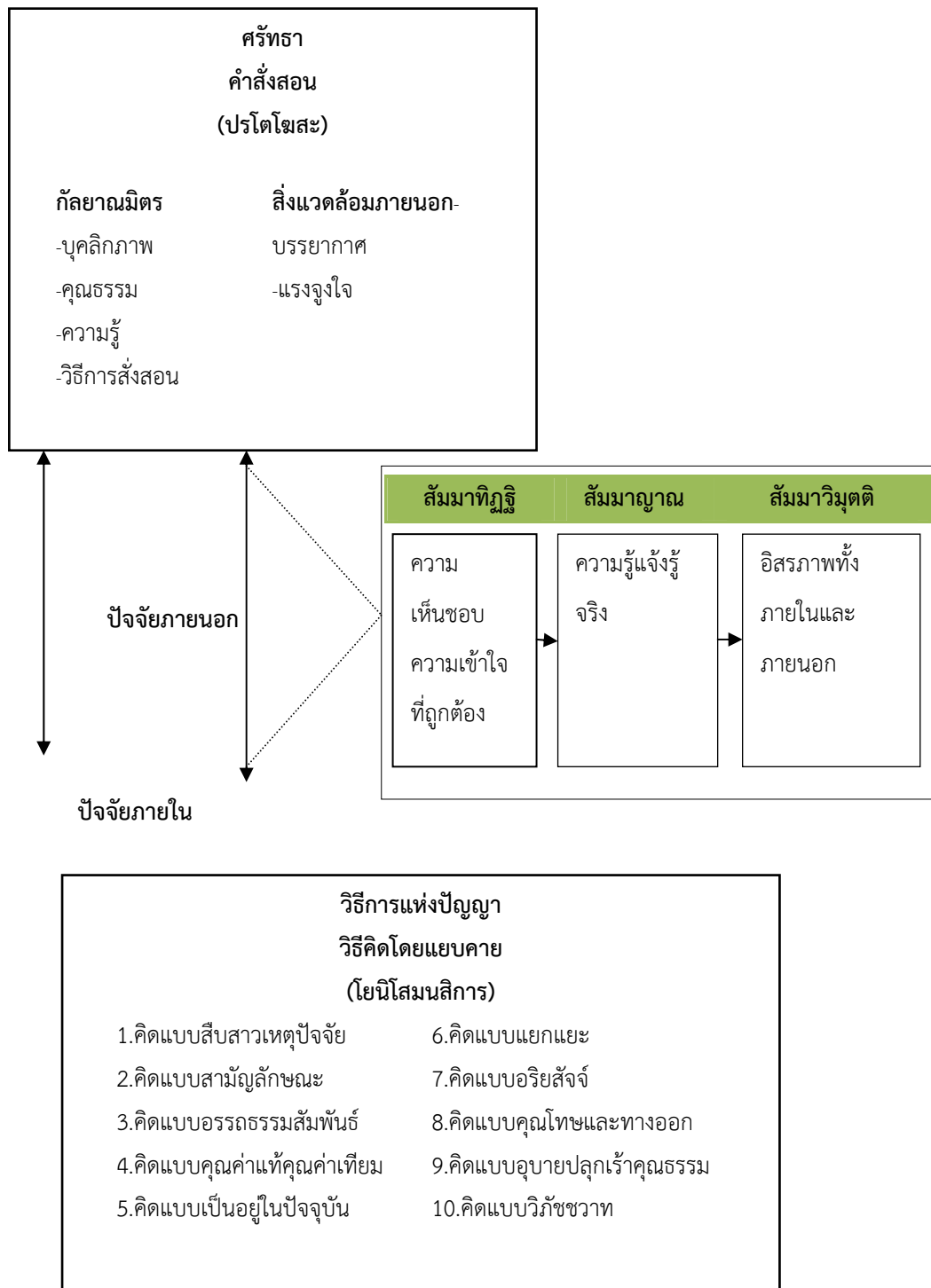
9. วิธีคิดแบบอยู่กับปัจจุบัน คือ การคิดในแนวทางของความรู้หรือคิดด้วยอำนาจของปัญญาโดยไม่ตกอยู่ในอำนาจของอารมณ์วิธีคิดแบบนี้เป็นการมองอีกด้านหนึ่งของการคิดแบบอื่น ๆ หรือคลุมวิธีคิดที่กล่าวมาทั้งหมดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีคิดแบบนี้ คือ “ความหมายของการเป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์” นั่นคือการไม่อาลัยอาวรณ์ถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้วหรือฟุ้งซ่านไปกับอารมณ์ที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจสรุปร่าย ๆ ก็คือ ถือความเป็นปัจจุบันโดยกำหนดที่ “สัมมาสติ” เป็นสำคัญ

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท คำว่า “วิภาษวาท” ไม่ใช่วิธีคิดโดยตรงแต่เป็นวิธีพูดหรือแสดงหลักแห่งคำสอน แสดงออกและสื่อความหมายตามที่คิดที่จำแนกแยกแยะประเด็นและแง่มุมต่างๆ อย่างครบถ้วนและตรงตามความเป็นจริง คำว่า “วิภาษวาท” ถือเป็นคำสำคัญคำหนึ่งที่ใช้แสดงระบบความคิดที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนา

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ เป็นแนวคิดที่สะท้อนวิถีแห่งความเป็นจริง เป็นความคิดที่นำไปสู่การสร้างปัญญาสู่การเป็นผู้มีความเป็นอิสระและหลุดพ้นจากการยึดติดในชั้นทั้งห้า หรือความลุ่มหลงในผัสสะทั้งหก อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อบุคคลผู้ได้มีการพัฒนาตนบนทางแห่งการคิดอย่างแยกกายตามหลักแห่งวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการนี้ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเข้าใจ เห็นความเป็นไปแห่งความเป็นธรรมชาติ และธรรมดา อันจะนำพาชีวิตให้มีความสุขสันติ บนฐานแห่งการยอมรับทั้งสุข ทุกข์ พร้อมเผชิญสถานการณ์ในชีวิตอย่างผู้รู้ตัว และปรับตัวในการดำรงอยู่อย่างเหมาะสม และเกื้อกูลสรรพสิ่งรอบกาย เป็นบุคคลผู้พัฒนาได้อย่างแท้จริง

การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีลักษณะบูรณาการของหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการแนะแนวและหลักการสอนอย่างผสมกลมกลืน มุ่งให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จัดปัจจัยภายนอกให้จิตใจและปลูกเร้าให้เกิดความเชื่อในตัวครูผู้สอนสาระที่เรียนและวิธีการเรียนจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ตัวผู้เรียน เน้นการคิดวิเคราะห์อย่างแยกกาย ใช้วิธีแห่งปัญญาในการเรียน การคิดเป็น ปฏิบัติเป็นและแก้ปัญหาเป็น ในสาระความรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอน

จากหลักการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ สุมน อมรวิวัฒน์ (2530) ได้นำมาจัดเป็นระบบการสอน เป็นขั้นตอนและสัมพันธ์กับองค์ประกอบต่างๆ ในกระบวนการสอนตามแนวพุทธวิธี ดังนี้



หลักการ

การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ถือว่าครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม สร้างแรงจูงใจ และมีวิธีสอนให้ศิษย์เกิดความรักความศรัทธาที่จะเรียนรู้ ศิษย์ได้รับการฝึกฝนให้มีวิธีคิดโดย แยกคาย นำให้เกิดการปฏิบัติจนประจักษ์จริง การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการมุ่งให้ครูและศิษย์ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์มีโอกาสคิดและแสดงออกอย่างถูกวิธี ศิษย์เกิดการพัฒนาปัญญาและ แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม (สุมน อมรวิวัฒน์. 2533)

วัตถุประสงค์

มุ่งพัฒนาความสามารถในการคิด (โยนิโสมนสิการ) การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาสาระต่างๆ ที่เรียน

กระบวนการเรียนการสอน

ขั้นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน

1. การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม คือ เหมาะสมกับระดับชั้น เหมาะสมกับวัย และภูมิหลังของผู้เรียน เหมาะกับวิธีการเรียนการสอนและเนื้อหาของบทเรียน
2. การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูเป็นกัลยาณมิตรกับศิษย์ ครูเป็นผู้มีบุคลิกภาพดี สะอาด แต่งตัวเรียบร้อย สุขภาพจิตดีมีความมั่นใจในตนเอง ตลอดจนมีคุณธรรมมีความรู้ และวิธีการสอนที่เหมาะสม
3. การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ คือ มีการใช้สื่อการเรียนการสอน หรืออุปกรณ์และวิธีการต่างๆ เพื่อสร้างแรงจูงใจ เกิดความสนุก ยากเรียนรู้ เช่น การเล่นเกม การจัดป้ายนิเทศ สถานการณ์จำลอง บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง ภาพ ข่าวเหตุการณ์ กรณีปัญหา เป็นต้น ให้ศิษย์ได้ตรวจสอบความรู้ความสามารถของตนเองและได้รับทราบผลทันทีที่ ที่เป็นการเสริมแรง

ขั้นสอน

1. ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระของบทเรียน หรือเสนอหัวข้อเรื่อง ประเด็นสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่างๆ
2. ครูแนะนำแหล่งวิทยาการ และ ข้อมูล
3. ผู้เรียนฝึกการรวบรวมข้อมูล หลักการ ความรู้ ข้อเท็จจริงโดยใช้ทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น ทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะทางสังคม
4. ครูจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือค้นคว้า คิดวิเคราะห์และสรุปความคิด
5. ครูจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนสรุปประเด็นของข้อมูล ความรู้ และเปรียบเทียบประเมินค่า โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดสอบ ทดลอง จัดเป็นทางเลือกและทางออกในการแก้ปัญหา
6. ผู้เรียนเลือกและตัดสินใจ

7. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติเพื่อทดสอบ หรือพิสูจน์ผลการเลือกตามที่ได้ตัดสินใจ

ขั้นสรุป

1. ครูและศิษย์รวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการปฏิบัติทุกขั้นตอนตามทางเลือกนั้น โดยให้ผู้เรียนได้แสดงออก ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูด การอ่าน การแสดงวิธีคิด เพื่อยืนยันความมั่นใจว่าสาระที่เรียนมีความเป็นไปได้ มีคุณค่าและปฏิบัติได้ผลจริง

2. ครูและศิษย์อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับข้อมูลที่ได้ ตลอดจนมีการซักถามข้อสงสัยและสรุปผลการปฏิบัติ

3. ครูและศิษย์สรุปบทเรียน

4. การวัดและประเมินผล คือ มีการประเมินที่หลากหลาย ประกอบด้วยการประเมินตนเองของผู้เรียน การประเมินผลโดยกัลยาณมิตร เช่น เพื่อน หรือ บุคคลที่เกี่ยวข้องการประเมินผลเป็นกลุ่ม และการประเมินผลโดยครู

ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

ผู้เรียนจะพัฒนาทักษะทางการคิด การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างรู้เท่าทันสอดคล้องกับความจริง มีสัมพันธภาพที่ดีต่อผู้อื่น เพราะเป็นการสอนที่มีการสร้างความเอื้ออาทรระหว่างศิษย์และครู ศิษย์กับศิษย์ การที่ผู้เรียนได้คิด ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ผ่านการลงมือปฏิบัติ บนพื้นฐานการคิดอย่างแยบคาย จนเกิดการพัฒนาปัญญา จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้เรียนที่ผ่านการเรียนรู้โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการนี้ จะเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น บนพื้นฐานของความจริง ความดีและเอื้ออาทรระหว่างกัน อันเป็นคุณลักษณะของวิธีการจัดการเรียนการสอนที่สร้างสรรค์ นำสู่การพัฒนามนุษย์ให้มีคุณลักษณะแห่งความสมบูรณ์พร้อมอย่างแท้จริงได้

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ รูปแบบแห่งคุณค่า สู่การพัฒนาครูและศิษย์อย่างยั่งยืน

การนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการไปใช้ในการเรียนการสอนส่งผลให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งเนื้อหา สาระ หรือรายวิชาต่าง ๆ โดยมีการนำรูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการไปใช้ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ เช่น จริยศึกษา คณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นต้นซึ่งจุดเด่นของรูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เป็นการสอนที่เน้นกระบวนการคิด เชิงเหตุผล การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ด้วยวิธีการคิดที่แยบคายทั้ง 10 วิธีคิด ซึ่งล้วนแต่เป็นวิธีคิดที่ก่อให้เกิดการพัฒนาปัญญาภายในของบุคคล

ท่ามกลางภาวะของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว นำมาซึ่งปัญหาทางสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม กระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์นั้น ต้องเป็นการศึกษาที่เอื้อให้มนุษย์สามารถอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงอย่างรู้เท่าทัน คือ ต้องเป็นการศึกษาที่เสริมสร้างบุคคลให้เกิดความสมบูรณ์พร้อมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและและปัญญาอย่างแท้จริง การศึกษาจึงต้องเป็นไปเพื่อให้บุคคล ได้เรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ผู้อื่น และเรียนรู้สภาพแวดล้อมรอบตัวที่ดำเนินไปอย่างเป็นพลวัต โดยอยู่บนฐานของการนอบน้อมเคารพต่อคุณธรรม อันเป็นสัจจะที่เกื้อกูลให้เกิดสันติของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และมนุษย์กับสรรพสิ่ง

รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เอื้อให้ผู้เรียนฝึกคิด รู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระบบ รู้จักคิดวิเคราะห์ มีเหตุผล ไม่มองสิ่งต่างๆ อย่างผิวเผิน เป็นแนวทางในการสร้างปัญญา ทำให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวได้ทั้งต่อความสุขและความทุกข์ แก้ปัญหาอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นการเรียนรู้อย่างใคร่ครวญ รอบคอบ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพเพราะมีปัจจัยเกื้อกูลในการจัดการเรียนรู้ คือ ครูผู้เป็นกัลยาณมิตร มีคุณสมบัติของความเป็นครูที่สมบูรณ์พร้อมทั้งด้านบุคลิกภาพ เช่น การแต่งกาย การพูดจา กิริยามารยาทสุภาพ ยิ้มแย้มแจ่มใส อารมณ์ดี มีเหตุผล เป็นครูผู้เป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ เช่น มีเมตตา กรุณา ยุติธรรมหวังดีต่อศิษย์ นำเคารพ ตั้งใจสอน แนะนำศิษย์อย่างกระจ่างชัด และมีพฤติกรรมการสอนที่มีคุณภาพ เช่น การจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะกับการเรียนรู้ การจัดเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ที่กระตุ้นการเรียนรู้ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดอย่างหลากหลายตามหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้แก้ปัญหาสร้างข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับหลักความจริง และหลักแห่งคุณธรรม

สรุป

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการให้ความสำคัญกับบทบาทครูที่ต้องเป็นผู้สร้างศรัทธาให้กับศิษย์ โดยแบบอย่างที่ดีให้กับศิษย์ เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม มีบุคลิกภาพที่เหมาะสม มีวิธีการสร้างแรงบันดาลใจให้ศิษย์รักการเรียนรู้ และสามารถบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงได้ ครูให้ความสำคัญกับการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เน้นการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิด การแก้ปัญหา การลงมือปฏิบัติ สามารถพัฒนาได้ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ นำพาให้ศิษย์ให้พัฒนาสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้ คือเป็นการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบความเข้าใจที่ถูกต้อง พัฒนาต่อเนื่องสู่ สัมมาญาณ คือ ความรู้จริง รู้แจ้ง อันสอดคล้องกับสัจความจริง และพัฒนาสู่สัมมาวิมุตติอันเป็นแก่นแห่งการพัฒนามนุษย์ สู่ความสุขสมบูรณ์ที่แท้นั้นคือ การมีอิสรภาพทั้งภายในและภายนอก อันเป็นอุดมการณ์สูงสุดแห่งการศึกษาที่แท้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการนับเป็นเส้นทางสำคัญในการที่จะเกื้อกูลนำพาให้เกิดการพัฒนาเด็ก เยาวชนควบคู่ไปกับการ

พัฒนาครู เพราะแท้จริงนั้นครูกับศิษย์ต้องเรียนรู้และพัฒนาอย่างเกื้อกูลกัน การจัดการศึกษาจึงจะเกิดประสิทธิภาพที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาชีวิตมนุษย์สู่ความสมบูรณ์ สมดุล และยั่งยืนอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ทิตนา แหมมนิ. (2552). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรุทธ์ วัฒนภาส. (2552). ผลของการให้คำปรึกษาแนวโยนิโสมนสิการที่มีต่อการเพิ่มพูนจิตสำนึกสาธารณะของนักศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาตลอดชีวิตและการพัฒนามนุษย์. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตโต). (2552). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- พระราชวรมนิ. (ป.อ. ปยุตโต). โยนิโสมนสิการ. [ออนไลน์]แหล่งที่มา :
http://dharmahall.blogspot.com/2011/07/blog-post_3757.html[10 สิงหาคม 2555]
- เพริศพรรณ แดนศิลป์. (2550). ผลการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มโยนิโสมนสิการที่มีต่อปัญญาในสถานะความสัมพันธ์เชื่อมโยงและภาวะความเปลี่ยนแปลง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา คณะจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาน สาครจิต. (2533). สัมฤทธิ์ผลในการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุน อมรวิวัฒน์. (2542). การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุน อมรวิวัฒน์. (2530). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- สุน อมรวิวัฒน์. (2533). สมบัติทิพย์ของการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อารมณ กัญทศิริกร. (2536). ผลของการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการโดยใช้วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.